

MATEIU CARAGIALE

Craii de Curtea-Veche și alte proze

CUPRINS

REMEMBER	5
CRAII DE CURTEA-VECHE	29
Întâmpinarea crailor	31
Cele trei hagialăcuri.....	49
Spovedanii.....	75
Asfințitul crailor	104
SUB PECETEA TAINEI.....	137

Redactor: Alina Sârbu
Corectură: Simina Bălășoiu
Tehnoredactare computerizată: Ștefan Mihai

Designul copertei: Dan Mihalache
Ilustrația copertei: Viktor Hartmann, detaliu din tabloul
Catacombele Parisului

Prezenta ediție reproduce textul ediției Perpessicius,
Editura pentru Literatură, București, 1965.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
Grupului Editorial Corint.
CORINT este marcă înregistrată.

ISBN: 978-606-8723-55-6

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CARAGIALE, MATEIU

Craii de Curtea-Vechi / Mateiu Caragiale. - București : Corint Books,

2015

ISBN 978-606-8723-55-6

821.135.1-31

REMEMBER¹

„*Ceci est un fait-divers atroce.*”²
*Les Mémoires du Bal-Mabille*³

¹ Apărută în revista *Viața românească* în 1921 (fiind subdatată: „1914”), lucrarea a fost publicată în volum în 1924 la Editura Cultura Națională (aici și în continuare toate notele aparțin redacției).

² „Acesta este un fapt divers atroce” (fr. în original).

³ „Memoriile lui Bal-Mabille”, lucrare publicată în 1864 și semnată Paul Mahalin, este o istorie a unui celebru local de dans din Paris unde se spune că ar fi fost prezentată pentru prima oară polca parizienilor. Înființat în 1831 de către Monsieur Mabille, un instructor de dans, a fost transformat în 1844 într-o *jardin enchanté* („grădină fermecată”) închisă în 1875 și demolată în 1882. Paul Mahalin (1828–1899) (care, semna și Émile Blondet, după personajul balzacian, deși unii autori afirmă că acesta ar fi fost numele real al scriitorului), jurnalist și scriitor francez de literatură comercială: autorul unor cărți precum *Les Jolies actrices de Paris*, (1868, 1878–1884, 1889), *Le Fils de Porthos* (1883), *Le Filleul d'Aramis* (1896), *Mademoiselle Monte-Cristo* (1896).

Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva și undeva, precum sunt lucruri viețuite despre care ne întrebăm dacă n-au fost vis. La asta mă gândeam deunăzi seara când, răvășind printre hârtiile mele ca să văd ce se mai poate găsi de ars – hârtiile încurcă –, am dat peste o scrisoare care mi-a deșteptat amintirea unei întâmplări ciudate, așa de ciudată că, de n-ar fi decât șapte ani de când s-a petrecut, m-aș simți cuprins de îndoială, aș crede că într-adevăr am visat numai, sau că am citit-o ori auzit-o demult.

Era în 1907. Fusesem greu bolnav în București și mă întorceam la Berlin acasă. Însănătoșirea mea se făcea cu anevoință, cerând îngrijiri mari. La plecare, doctorul m-a sfătuit să mă feresc până și de cele mai ușoare zguduiri sufletești. Bietul doctor! Am dat din umeri, zâmbind și i-am spus să fie pe pace.

După un surghiun de doi ani revedeam Berlinul. Am de Berlin mare slăbiciune; nici împrejurări foarte triste nu m-au împiedicat să-l revăd cu plăcere. L-am regăsit cum îl lăsasem: tot numai flori. Așa frumos chiar ca în acel început de iunie nu-mi păruse totuși niciodată.

Ca să-l vântur însă și să-l colind ca odinioară, nu mai mergea. Oboseam repede și oboseala putea înlesni reivirea boalei. M-am resemnat dar câțeva vreme a sta pe acasă, jertfă de care mă despăgubea, în parte, frumusețea muzicei vechi ce se făcea la noi de dimineața până seara. Năpădit de o dulce aromeală, îmi lăsam visările să nască și să se topească în voie în noianul de armonii sublime, uitându-mă pe fereastră, cu ochii pe jumătate închiși, cum unduiau curcubeuri în pulberea fluidă a fântânii din larga piață-grădină. Lina

boare a asfințitului legăna ciucurii purpurii ai trandafirilor agățați pe terasa casei din față, purtându-le mireasma până la mine. Seara da însuflețire umbrelor, în oglinzi, tainic, treceau fiori. Acesta era ceasul pe care-l așteptam ca să admir colțul cel mai frumos al pieței – un petec de pădure rămas neatins în plin oraș – câțiva bătrâni copaci frunzoși și sumbri, vrednici să slujească de izvod celor mai cu faimă meșteri ai zugrăvelii.

*

Îi regăseam chiar, la Muzeul Frederic¹, într-o cadră de Ruysdaël, aceiași copaci stufoși, adumbrind lângă o cădere de apă un castel în ruină. Odată nu puteam trece pe dinaintea ei fără a mă opri îndelung. Privind-o, gândul mi se pierdea fără sfârșit în fărâma-i de cer vântat cu zare adâncă. E înăscută în mine, drojdie de străvechi eres, o iubire păgână și cucernică pentru copacii bătrâni. Lor le datoresc inspirații mult nobile și grave, fiindcă nu cred să se afle pe lume viers omenesc sau cântare meșteșugită care să mă miște mai viu ca tainicul freamăt ce-l deșteaptă în frunzișul lor vântul serii. Arborii aceia zugrăviți mă încântau totuși mai mult chiar decât cei adevărați, acel mic peisaj melancolic înfățișându-mi o oglindire a sufletului meu.

Mergeam la muzeu foarte des. Cât de cufundat eram în contemplarea cadrelor nu treceam cu vederea nici pe oaspeți, interesați uneori, așa că printre ei băgasem de seamă că se află nelipsit un tânăr, care, acolo mai ales, ar fi atras privirile oricui, căci despre el s-ar fi putut cu drept zice că-l desprinsese de pe o pânză veche o

¹ Referire la Kaiser-Friedrich-Museum, denumire purtată până în 1956 de actualul Muzeu Bode. Denumit inițial în onoarea împăratului Frederic al III-lea al Germaniei (1831–1888), lăcașul, situat pe celebra Insulă a Muzeelor (*Museumsinsel*) din Berlin, a fost redenumit în onoarea primului său curator, Wilhelm von Bode (1845–1929). Redeschis în 2006 (după ce fusese supus unor serioase renovări vreme de nouă ani), muzeul adăpostește în prezent colecții de sculptură, artă bizantină, precum și una dintre cele mai mari colecții numismatice din Europa.

vraja. Poate fi plăcere mai rară pentru cei ce s-au împărtășit cu evlavie întru taina trecutului decât să întâlnească în carne și oase o icoană din veacuri apuse? Cu doi ani înainte văzusem în sala franțuzească a muzeului o coconiță care copia după Mignard pe Maria Mancini și avea o așa izbitoare asemănare cu modelul, încât ai fi crezut că, privindu-se în oglindă, își zugrăvește, împodobindu-l, propriul ei chip.

Tot astfel semăna tânărul cu unii din acei lorzi ale căror priviri, mâini și surăsuri Van Dyck și, după el, Van-der-Faës¹ le-au hărăzit nemuririi. Zic unii din acei lorzi, fiindcă mai toți sunt la fel. În trecut, în castelele restrânse, celor de aproape și înmulțit înrudiți, trăind împreună, cu același port și obiceiuri, fiecare epocă le întipărește același aer, dacă nu chiar aceeași înfățișare. Se întâmplă iarăși ca, acolo unde cu gândul nu gândești, să răsără ființe cărora le trebuie căutată aiurea, în alte țări, la alte neamuri, în alte veacuri, adevărata asemănare, fără a li se putea bănuși măcar, în vreun fel, cu aceia de cari îi despart prăpăstii de timp și de stirpe, vreo cât de îndepărtată înrudire.

Era de prisos dar orice presupunere despre obârșia tânărului cu pricina, făceam însă tot soiul de reflexii asupra ființei lui, unică într-adevăr și stranie, impunându-se poruncitor luării aminte. Mă subjugase prestigiul recei trufii a tânărului ce, în deplină frumusețe, pășea singur în viață, nepăsător, cu fruntea sus. L-am crezut, din capul locului, una din acele făpturi excepționale, străine de omenire, pentru cari am resimțit totdeauna o vie atragere. Îl vedeam zilnic aproape, nu muzeul fiind singurul loc unde îl întâlneam. În plimbările ce începusem a relua prin oraș, de teama oboselii, făceam lungi popasuri la o prăvălie unde se degustau capodoperele unei vechi

¹ Pieter van der Faes (1618–1680), pictor olandez care și-a desfășurat cariera preponderent în Anglia, unde a fost cel mai de seamă portretist al Curții regale, după Restaurația din 1660 căpătând titlul de *Principal Painter in Ordinary* de la Carol al II-lea, titlu pe care îl mai deținuse anterior doar Anthony Van Dyck. Și-a schimbat numele olandez în Peter Lely, fiind înnobilit în Anglia și devenind mai cunoscut sub numele de Cavalerul Lely (așa cum îl va menționa Mateiu Caragiale în continuare).

CRAII DE CURTEA-VECHE¹

*„Que voulez-vous, nous sommes ici aux portes de
l'Orient, où tout est pris à la légère...”²*

Raymond Poincaré

¹ Publicat în volum în 1929 la Editura Cartea Românească, romanul apăruse în revista *Gândirea* între martie 1926 și octombrie 1928.

² „Ce vreți, suntem aici la porțile Orientului, unde totul se bagatelizează” (fr. în original) – cuvinte rostite de avocatul și omul politic R. Poincaré (1860–1934). Cel care avea să devină președintele Republicii Franceze (1913–1920) a fost, în 1900, la București unde l-a reprezentat pe Hallier, francezul care concesionase construirea portului Constanța și pe care statul român îl dăduse în judecată. Statul român a fost condamnat să plătească despăgubiri în valoare de 6 233 000 de lei.

ÎNTÂMPINAREA CRAILOR

„.... *Au tapis-franc nous étions reunis.*”¹

L. Protat²

Cu toate că, în ajun chiar, îmi făgăduisem cu jurământ să mă întorc devreme acasă, tocmai atunci mă întorsesem mai târziu: a doua zi spre amiazi.

Noaptea mă apuca în așternut. Pierdusem răbojul timpului. Aș fi dormit înainte, dus, fără zgomotoasa sosire a unei scrisori pentru care trebuia neapărat să iscălesc de primire. Trezit din somn sunt mahmur, ursuz, ciufut. Nu iscălii. Mormăii numai să fiu lăsat în pace.

Ațipii iarăși, dar pentru scurtă vreme. Sărăcia de epistolă se înființă din nou, însoțită de cruda lumină a unei lămpi. Mișelul de poștaș găsisese de cuviință să mă iscălească cu mâna lui. Nu-i fusei recunoscător.

Urăsc scrisorile. Nu știu să fi primit de când sunt decât una, de la bunul meu amic Uhry, care să-mi fi adus o veste fericită. Am groază de scrisori. Pe atunci le ardeam fără să le deschid.

¹ „Ne strânseserăm în speluncă” (fr. în original). *Tapis-franc* era un termen care, în franceza secolului al XIX-lea, desemna un cabaret rău-famat unde se adunau răufăcătorii.

² Misteriosul L. Protat a fost identificat de Matei Călinescu (în *Mateiu I. Caragiale: recitiri*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 2003) drept Louis Protat, un pornograf.

Asta era soarta ce o aștepta și pe noua sosită. Cunoscând scrisul, ghicisem cuprinsul. Știam pe de rost nesărata plachie de sfaturi și de dojene ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună; sfaturi să purced cu bărbăție pe calea muncii, dojene că nu mă mai înduplecam să purced odată. Și, în coadă, nelipsita urare ca Dumnezeu să mă aibă în sfânta sa pază.

Amin! în halul însă în care mă găseam mi-ar fi fost peste putință să pornesc pe orice fel de cale. Nici în pat nu mă puteam mișca. Deșurubat de la încheieturi, cu șalele frânte, mi se părea că ajunsesem în stare de piftie. În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.

Nu, dar în sfârșit mă răzbise. De o lună, pe tăcute și nerăsuflate, cu nădejde și temei, o dusesem într-o băutură, un craillac, un joc. În anii din urmă, fusesem greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari. Mă apărasem prost și, scârbit de toate peste măsură, năzuisem să aflu într-o viață de stricăciune uitarea.

O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând silit să depun armele. Mă lăsau puterile. În acea seară, eram în așa hal de sfârșeală, că n-aș fi crezut să mă pot scula nici să fi luat casa foc. Dar deodată mă pomenii cu mine în mijlocul odăii, în picioare, uitându-mă speriat la ceasornic. Mi-adusesem aminte că eram poftit la masă de Pantazi.

Ce noroc că mă deșteptase; mare noroc! Privii acum cu recunoștință scrisoarea părintească; fără ea scăpam întâlnirea cu cel mai scump prieten.

Mă îmbrăcai și ieșii. Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. Deși nu plouase, tot era ud; jgheaburile plângeau, ramurile copacilor desfrunziți picurau, pe tulpine și pe grilaje se prelingeau ca o sudoare rece, stropi groși. Țasta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băutură; rarii trecători ce se prefirau prin ceață erau mai toți afumați. Un lungan, coborând prispa unei cârciumi, căzu grămadă și nu se mai sculă.

Întorsei capul, dezgustat. Birtul ales pentru acea seară fiind tocmai în Covaci, luai o birjă, lucru cuminte, deoarece la sosirea

mea, ceilalți mosafiri erau la a doua țuică, iar oaspetele la a treia. Mă arătai mirat că se înființaseră cu toții așa devreme; Pantazi însă mă lămuri că el venise de-a dreptul de-acasă, iar Pașadia cu Pirgu de-a dreptul și ei de la „club”, vremea fiind prea urâtă ca să mai zăbovească la aperitive.

Pantazi porunci încă un rând de țuici. Dar voia bună ce ne urăram, ciocnind, lipsea cu totul. Mă temui să nu adorm iar. În sala unde grosolana petrecere negustorească pornise să se înfierbânte — era într-o sămbătă — masa noastră avea aerul unui ospăț de înmormântare.

Borșul cu smântână și ardei verde fu sorbit în tăcere. Niciunul din meseni nu ridica ochii din taler. Pirgu, îndeosebi, părea frământat de o mâhnire neagră. Aș fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă, pâlpaia, nostalgică și sumbră fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare, că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință. De îndată ce coardele încăluzate porniseră să îngaime amara destăinuire, sub vraja adâncă a melodiei, întreaga sală amuțise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăciri și chinuri, remușcări și căințe, cântarea, înecată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie și zadarnică chemare.

Pantazi își șterse ochii umezi.

— Ah! zise Pirgu lui Pașadia, făcându-și privirea galeșă și glasul dulceag, ah! cu valsul ăsta țin să te duc la lăcașul cel din urmă, cât mai curând; cred că n-ai să mă faci s-aștept mult încă această sărbătoare a tinerețelor mele. Ce frumos are să fie, ce frumos! și eu beat, cu nenea Pantazi, voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinți luându-mi, în cuvinte mișcătoare, rămas-bun de la în veci neuitatul meu prieten.

Pașadia nu zise nimic.

— Da, urmă Pirgu, leșinându-și și mai mult glasul și privirea, are să fie atât de frumos! Eu am să-ți duc căvălăriile¹ pe pernă.

¹ Medalie, decorație (popular și învechit).

Și, la șapte ani, la parastasul cel mare, când au să te dezgroape, rămășag pun că au să te găsească tot dichisit, tot scorțos, tot fercheș, fără un fir de păr alb, murat în argint-viu și în spirt ca un gogoșar în sare și în oțet.

Dar Pașadia nu-l asculta, se gândea aiurea. Scăpa de data asta Pîrgu și mi-era necaz, deoarece n-aveam ochi să-l văd.

Rămânând de tânăr singur în București, de capul meu, mă ferisem să intru-n cârd cu oricine, așa că din restrânsul cerc al cunoștințelor mele, alese toate pe sprânceană, Gorică Pîrgu n-ar fi făcut niciodată parte dacă n-ar fi fost tovarășul nedespărțit al lui Pașadia, de care aveam o evlavie nemărginită.

Pașadia era un luceafăr. Un joc al întâmplării îl înzestraseră cu una din alcătuirile cele mai desăvârșite ce poate avea creierul omenească. Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sunt socotiți ca faime ale țării; la foarte puțini însă dintr-înșii am văzut laolaltă și așa minunat cumpănite atâtea înalte însușiri ca la acest nedreptățit ce, de voie, din viață, se hărăzise singur uitării. Și nu știu un al doilea care să fi stârnit împotrivă-i atâtea oarbe dușmării.

Auzisem că aceasta și-o datoră în parte înfățișării. Ce frumos cap avea totuși! Într-însul ațipea ceva neliniștitor, atâtea patimă înfrânată, atâtea trufie aprigă și haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feței sale veștede, în cuta sastisită a buzelor, în puterea nărilor, în acea privire tulbure între pleoapele grele. Iar din ce spunea, cu un glas târăgănat și surd, se desprindea cu amărăciune, o adâncă silă.

Viața lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Ieșit din oameni cu vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învățătură. Întors în țară, se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărțuit, prigonit și trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi și noapte a jerfitei sale tinereți, cum se învoiseră cu toții să-l îngroape sub tăcere! Din grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse atâtea

ani de restriște și cari ar fi doborât un uriaș, această faptură de fier ieșise călită de două ori. Pașadia nu fusese omul resemnării, încrederea în sine și sângele-rece nu-l părăsiseră în cele mai negre clipe; statornic în urmărirea țelului, el înfrânsese vitregia împrejurărilor, o întorsese cu dibăcie în folosul său. Ca dânsul nimeni nu știuse să aștepte și să rabde, neclintit el pândise norocul la răspântie, îl înșfăcase și-l siluise ca să-i poată smulge ceea ce, în chip firesc, i s-ar fi cuvenit de la început fără caznă și zbucium. Odată ajuns se întrecuse, luase văzul tuturor, îi uluise și-și făcuse, jugănar cumplit, dar cu mânuși, toate mendrele. Calea măririlor i se deschidea largă, netedă, acum însă, că putea năzui la orice, nu mai voi el nimic și se retrase. Presupuneam că la temelia acestei hotărâri ciudate a fost întrucâtva și teama de sine însuși, fiindcă, sub învelișul de gheață din afară, Pașadia ascundea o fire pătimașă, întortocheată, tenebroasă care, cu toată stăpânirea, se trăda adesea în scăpărări de cinism. Cu veninul ce se îngrămădise în inima sa împietrită, puterea l-ar fi făcut lesne primejdios. Și nicio încredere la el în virtute, în cinste, în bine, nicio milă sau îngăduială pentru slăbiciunile omenești de cari arăta a fi cu totul străin.

Retragerea sa din politică mirase mai puțin totuși decât schimbarea ce se petrecuse în felul său de trai. La vârsta când la alții începe pocăința, el, care totdeauna slujise de pildă vie de cumpătate, se năpustise deodată la desfrâu. Era aceasta darea pe față a unei vieți ce dusesese și până atunci în întuneric, sau reluarea unor vechi deprinderi de cari râvna de a izbuti îl făcuseră să se dezbrace un lung șir de ani? – căci firese nu era ca o asemenea năpârleală să fi avut loc de azi pe mâine. Cum, nu știu, rar însă mi s-a întâmplat să văd jucător așa frumos, crai așa ahtiat, băutor așa măreț. Dar se putea, oare, spune că decăzuse? Nicidecum. De o sobră eleganță, plin de demnitate în port și vorbire, el rămăsese apusean și om de lume până în vârful unghiilor. Ca să prezideze o înaltă Adunare sau o Academie, altul nu s-ar fi găsit mai potrivit. Cineva care nu l-ar fi cunoscut, văzându-l trecând seara, când ieșea, țeapăn și grav, cu trăsura la pas după el, pentru nimic n-ar fi voit să creadă în ce murdare și josnice locuri mergea acel